

ДМИТРО ЯКОВИЧ ПЕТРИНА

20 червня 2006 р. раптово зупинилось серце видатного математика академіка НАН України Дмитра Яковича Петрини.

Д. Я. Петрина народився 23 березня 1934 р. у селі Торгановичі Старосамбірського району Львівської області в сім'ї селян. Після закінчення середньої школи в 1951 р. вступив до Львівського державного університету ім. І. Франка на механіко-математичний факультет, який закінчив у 1956 р. за спеціальністю механік. Наприкінці 1956 р. вступив до аспірантури при Інституті математики АН УРСР. По завершенню аспірантури в 1959 р. почав працювати в цьому інституті на посаді молодшого наукового співробітника, а з 1963 р. — старшого наукового співробітника. У 1966 р. був переведений до Інституту теоретичної фізики АН УРСР, де спочатку працював старшим науковим співробітником, завідувачем лабораторії. У 1978 р. очолив створений ним у Інституті теоретичної фізики АН УРСР відділ статистичної механіки. У зв'язку з переведенням відділу статистичної механіки з Інституту теоретичної фізики АН УРСР в Інститут математики АН УРСР у 1986 р. Дмитра Яковича було прийнято на посаду завідувача наукового відділу математичних методів у статистичній механіці Інституту математики АН УРСР, де він працював на зазначеній посаді до останнього дня. У 1961 р. захистив кандидатську, а в 1969 р. — докторську дисертацію в Інституті математики АН УРСР. У 1981 р. йому присвоєно вчене звання професора кафедри теоретичної фізики Київського університету ім. Т. Шевченка. У 1988 р. його обрано членом-кореспондентом АН УРСР, а в травні 2006 р. — дійсним членом НАН України.

Науковий здобуток академіка Д. Я. Петрини налічує понад 170 наукових праць, серед яких 6 монографічних оглядів і 8 монографій, широко відомих у світі. Свою дев'яту монографію він завершив, але не встиг побачити її виходу в світ. Праці вченого відзначено Державною премією України в галузі науки та техніки за 2001 рік, премією Президії АН УРСР ім. М. М. Крилова та премією Президії НАН України ім. М. М. Боголюбова.

В особі академіка Д. Я. Петрини ми мали яскравого представника школи Боголюбова–Парасюка з математичної фізики. Він збагатив науку видатними результатами першорядного значення в галузі квантової теорії поля, класичної і квантової статистичної механіки та теорії граничних задач в областях зі складною структурою. Серед них всесвітньо відома теорема Боголюбова–Петрини–Хацета про існування термодинамічної границі рівноважних станів статистичних систем, на основі якої наприкінці ХХ ст. було розвинено сучасну математичну статистичну механіку. Класична теорема Петрини про неможливість існування нелокальної квантової теорії поля з додатним спектром енергії імпульсу визначила напрям розвитку квантової теорії поля на значний період. Вченим сформульовано та досліджено рівняння для коефіцієнтних функцій матриці розсіювання квантової теорії поля, йому належать класичні результати з дослідження спектрів модельних гамільтоніанів теорії надпровідності й надплинності у введених ним просторах трансляційно-інваріантних функцій. У циклі недавніх робіт він відкрив нову вітку спектра гамільтоніана теорії надпровідності, що стало великою несподіванкою для дослідників у цій галузі. В останні дні свого життя Дмитро Якович працював над новою монографією, в якій розвивалися ці актуальні результати. З його робіт початку 70-х рр. ХХ ст. беруть витоки математичної теорії нерівноважних статистичних систем. У його піонерських працях у цій області було побудовано теорію ланцюжків рівнянь Боголюбова нескінченних динамічних систем та вперше доведено існування термодинамічної границі для нерівноважних станів. В останні роки він розв'язав фундаментальну проблему обґрунтування виводу кінетичного рівняння Больцмана, яке дуже широко використовується останнім часом не лише при дослідженні газів, плазми, конденсованих станів багаточастинкових систем, але й для опису різноманітних еволюційних процесів у сучасних технологіях. Його життя обірвалось у момент, коли він був сповнений творчими планами, новими ідеями, інтенсивно працював, з оптимізмом дивлячись у майбутнє.

Дмитро Якович — не лише визначний учений, але й природжений педагог. Протягом тридцяти років він викладав у Київському університеті ім. Т. Шевченка на фізичному та механіко-математичному факультетах, підготував 15 кандидатів та 7 докторів наук. В особі Дмитра Яковича разом з педагогічними здібностями гармонійно поєднувався талант дослідника й організатора. Він був членом спеціалізованих учених рад, експертом Вищої атестаційної комісії при Раді Міністрів СРСР та членом редакційної колегії наукового журналу „Український математичний журнал”. Учений співпрацював з багатьма провідними науковцями різних країн: Росії, Італії, Канади, Австрії, Польщі, Ірландії, Німеччини, Франції, Бельгії, США, Японії, Болгарії, Чехії. Його неодноразово запрошували для участі в роботі міжнародних наукових конференцій і конгресів.

Не всі його мрії здійснилися. Але в серцях учнів та колег Дмитра Яковича навечно залишиться світла пам'ять про нього — талановитого вченого, вчителя, непересічну особистість.

*А. Г. Наумовець, В. Г. Бар'яхтар, А. М. Самойленко,
Ю. О. Митропольський, І. О. Луковський, Ю. М. Березанський,
В. О. Марченко, Л. А. Пастур, Є. Я. Хруслов, А. Г. Загородній,
М. Л. Горбачук, В. І. Герасименко, О. Л. Ребенко,
В. І. Скрипник, П. В. Малишев, Д. В. Малишев*